

Материали за историята на гр. Ямболъ

Андрей Андреевъ

учитель-историкъ
при Ямболските гимназии

ИЗЪ СТАРИЯ ЯМБОЛЪ

ИСТОРИЧЕСКИ СКИЦИ

ЯМБОЛЪ
1937

ПРЕДГОВОРЪ

Да се напише добросъвѣстно пълната история на единъ градъ е тежко, но благородно дѣло. За голѣмо съжаление, славниятъ въ миналото, съ интензивенъ исторически животъ, гр. Ямболъ нѣма своя печатна история. Това е наложително, поради важното мѣсто, което той е ималъ като политически, економически и културенъ центъръ въ миналото, има и днесъ. Всичко това ме накара да се залавя съ събирането на материали и написване политическата история на гр. Ямболъ. До нейното завършване и отпечатване, решихъ да издамъ предлаганитѣ 3 книжки.

Изворитѣ, отъ които съмъ се ползувалъ, посочвамъ въ самия текстъ. Много ценни данни за Ямболъ намѣрихъ и въ „История на гр. Сливенъ“ отъ Д-ръ С. Табаковъ, особено въ първия томъ, които също използвахъ. На мѣста дори ги цитирамъ текстуално.

А. Андреевъ

ИДА ОТЪ ДРЕВНОСТЪТА,
ОТИВАМЪ ВЪ БЪДЕЩЕТО.

Името ми е

Diospolis

Dianopolis

Azimus

Azimuntium

Диашполисъ

Diampolis

Diampòlin

Dampolis

Alexiopolis

Апехобол

Апихоболі

Джбелино

Джбилинь

Дубилино

Дубулино

Diampoli

Хиамполисъ

Jampolis

Jampoli

Ямполь

Janpoli

Janboli

Jamboli

ЯМБОЛЬ

1. КАБИЛЕ

Още отъ незапомнени времена, югс-източна България, съ плодороднитѣ си полета и гъсти гори, позната въ древността и въ римско време подъ широкото име Тракия (Thracia), намираша се на пътя къмъ изтокъ, привличала родове и племена да се поселватъ въ земитѣ ѝ. Бавно презъ вѣковетѣ, подбирайки хубавитѣ землища, тукъ възникватъ селища съ голѣмо историческо значение. Тѣ често се описватъ отъ старитѣ лѣтописци. Едно отъ тия селища, името на което се чува до късно, е славното Кабиле. Следъ дълъгъ споръ за мѣстото на това тракийско градище, днесъ повечето историци приематъ мнението на проф. К. Иречекъ, че Кабиле е било на 9 клм. ссверо-западно отъ днешния Ямболъ, на пътя между Ямболъ и Сливенъ, край брѣговетѣ на р. Тунджа, при Зайчи връхъ (Таушанътепе). Следитѣ на Кабиле се търсятъ и другаде.

Кабиле е било центъръ на тракийското племе одризи, или още по-точно опредѣлено — на одризката група асти. Полибий нарича Кабиле „градъ на аститѣ“, а Страбонъ поставя групата асти между Хемусъ, Черно-море и Одринъ: *Supra Byzantium est Astorum gens, in qua est urbs Cabyle* (Hilarius и Steph. Byz. въ *Scriptores rerum Alex. Magni* и *Anixinenis*, fragm. 12; коментара на Eutropius, *Breviarum hist. Rom.*, London, 1821). Аститѣ дали името на областта Астика, простираща се между черноморското крайбрѣжие и днешнитѣ ямболски полета. А по самото черноморско крайбрѣжие живѣло племето гомали. Кабиле лежало край брѣговетѣ на р. Тунджа. Името Тунджа е отъ тракийски произходъ. Произлиза отъ *Tonzos*, тракийски рѣченъ богъ. Образътъ му намираме често на тракийски монети. У Аниксименъ и Теопомпиусъ е *Taxos*, у Харпократионъ и Меурзиусъ *Axios*, *Tunzas* у Теофанъ, а *Tumtzas* у Кедринъ. Споредъ други схващания името Тунджа е отъ санскритската дума *dun*, което значи текуща вода (ср. Дунавъ, Донъ, Дне-

стъръ, Днелъръ, Двина и др. Всички тѣ иматъ въ основата си думата *dun*). Споредъ трети — отъ старобългарската дума *Тѣжа*. Тѣжа било равно на Тунджа. По старата география е *Топлиз*. Споредъ Плиний, Марцелинусъ и др. и р. Марица (*Hebrus*) е текла въ земята имъ: *Hebrus a celsis Odyrsarum montibus fluentem*.

Културниятъ уровень на одриз и асти билъ низкъ. Политическата имъ история, ако изобщо е умѣстно да се употреби тоя терминъ, била изпълнена съ грабежи и междоусобни борби. Страбонъ ги нарича открито разбойници. Хомеръ ги познавалъ като конеукротители. Били езичници. Почитали най-вече бога на веселието, чествувайки го съ вино. Хубаво силно вино получавали отъ своитѣ обширни лозя. За него говори и Илиадата. Обичали музиката. Сжщо и танцитѣ, за които Ксенофонтъ казва, че били много еднообразни и прости. Илиадата говори за прочутъ тракийски пѣвецъ (Тамирисъ).

Поради важното си мѣстоположение, Кабиле било добъръ економически центъръ. Въ своя многовѣковенъ исторически животъ, то е видѣло бележити царе и пълководци, минали съ своитѣ отреди презъ Кабиле. Богатствата му били сжщо голѣми. За тѣхъ говорили съ завистъ надалече. Радостъ и доволство се чувствували въ живота на аститѣ. Природата имъ давала всичко въ изобилие. Отдалече идвали тракийци да замѣнятъ своитѣ произведения съ асийско злато. Не единъ пълководецъ е прекъсвалъ похода си и оставалъ въ Кабиле повече отъ опредѣленото за почивка време. Намѣрената надалечъ отъ селището, въ днешната Разцепена могила, колесница е ценна военна находка отъ това време. Днесъ тя краси входа на Софийския археологически музей. Вѣроятно е принадлежала на нѣкой знатенъ пълководецъ, оставилъ я като даръ на мѣстенъ първенецъ. Но може би, сждейки по Илиадата, гдето се говори за тракийския царъ Резасъ и неговата колесница, тя да е била тракийско дѣло. Резасъ, когато дошелъ въ

Троя, яздилъ колесница, хубаво обкована съ злато и сребро и носилъ исполинско златно оржие, чудесно нагледъ.

За първи път въ историята за Кабиле се говори при Филипъ II Македонски, бащата на Александър Велики. Въ една своя речъ Демостенъ казва: „Сега Филипъ превзема и урежда въ Тракия между другитѣ градове и Кабиле“ (Demosthenis opera de Chersoneso oratio, § 38, изд. Veomelius, 1843). Въ 342 год. пр. Р. Хр. Филипъ II завзелъ Кабиле, поселилъ въ него разбойници и го обърналъ въ македонска колония. Затова селището се нарекло Понерополисъ, градъ на престѣпниците. Въ I. в. пр. Р. Хр. за Кабиле се говори, че около него, въ 72 год., македонскиятъ управителъ Маркъ Лукулъ се срещналъ съ тракийското племе бесси. Беситѣ били разбити и Кабиле превзето. Въ IV. в. сл. Р. Хр. Аммианъ Марцелинъ пише хвалебствия за богатото Кабиле, за плодороднитѣ му околности, изобилна вода, гори, лѣчебенъ въздухъ и др. За последенъ път за Кабиле се споменува въ 378 год. сл. Р. Хр., когато било нападнато и разрушено отъ готитѣ, при вестготското бунтуване въ полуострова срещу римската власт (ср. Amm. Marcell., XXXI). Около него и днесъ още стѣрчатъ 14 тракийски могили.

Името Кабиле претърпѣло редъ промѣни: Кабула, Кабеле, Кабиленъ, Калкибе, Калибе. Кабили и др. Споменъ за него намираме въ името на с. Ковелъ, възникнало до развалинитѣ на Кабиле. с. Ковелъ запуснѣло въ 1812 год., поради върлуващата чума. По други твърдения — въ 1828 год., следъ подписването на Одринския трактатъ.

Пътешественици, минали край Кабиле, чакъ до началото на XVIII. в. виждали разхвърлени каменни блокове и други следи отъ него.

И християнската църква говори за Кабиле. Въ 346 год. сл. Р. Хр., между 76 епископи отъ изтокъ и 94 епископи отъ западъ, на църковния съборъ въ София присѣствувалъ и Северусъ, епископъ на Кабиле (Severus Episcopus a Sabula opto vos in do-

mino bene volere. Oper. Hist. Hilarii, p. 1326; ср. Schurtzfleichius въ Notit. Bibl. Vinariensis, p. 273).

Когато Кабиле било разрушено, жителитѣ му, кабилети, се прѣснали въ околнитѣ селища, главно въ онова старо и съ интензивенъ животъ градище, което било разположено на високата частъ на днешния градъ Ямболъ, акропола, представляващъ високъ, широкъ хълмъ; естествена крепостъ. Селището се наричало Diospolis, поради намиращето се тамъ старо светилище на бога Зевсъ. Малка частъ отъ жителитѣ на Кабиле се премѣстили въ друго старо селище, чиито останки намираме днесъ до с. Изворъ, Ямболско. Между Кабиле, Diospolis и селището край с. Изворъ съществували вече стари връзки. Дошлиитѣ кабилети били приети съ радостъ. Още повече, че по това време, като резултатъ на великото преселение на народитѣ, имало голѣмо раздвижване на маситѣ и търсене нови, удобни за уседналъ и спокоенъ животъ селища. Съ придошлиитѣ жители на Кабиле, Diospolis се затвърдилъ и могълъ вече да се защитава твърдо отъ варварскитѣ опити да ограбятъ и пленятъ селището и да се запази за следващитѣ вѣкове

2. ЯМБОЛЪ ПРЕЗЪ ВЪКОВЕТА

Селището *Diospolis*, бждещият Ямболъ, се намирало на важенъ кръстопътъ, на пътя отъ Филипополисъ (Пловдивъ) за Анхиало презъ *Aquae Calidae* (Айтоскитѣ бани) и отъ *Nicopolis* — *Naemus* — *Porta Ferrea* (Сливенската Демиръ-Капия) — *Diospolis* — *Orudiza ad Burgum* (Елхово) — къмъ Одринъ — Цариградъ и т. н. Отъ Анхиало разнасяли соль за нуждитѣ на вътрешнитѣ провинции. Знаемъ, че отъ Стара-Загора започвалъ така наречениятъ „солни пътъ“. *Diospolis* влизалъ въ тракийската областъ Астика. Въ него живѣли главно аститѣ, а около селището племената одризи и селети. Отъ това време сж гробнитѣ тракийски могили надъ града. Нѣкои отъ тѣхъ още тогава били приспособени за наблюдателни пунктове. Ценни могили сж и тия отъ предисторическия периодъ, прѣснати въ разни мѣста, близо или далечъ отъ днешния градъ. По-интересни сж историческия материалъ сж: разкопаната могила при с. Малево, разкопаната въ 1899 год., 1900 год. и после отъ Seurge и Degrand, могила, наречена Рашева, до Ямболъ и др.

Стариятъ *Diospolis* билъ последователно нападанъ отъ перси, македонци и келти. Милетскитѣ търговци, които основали колонии по черноморското ни крайбрежие, често идвали въ *Diospolis* за търговски сдѣлки. За оживената търговия и богатства свидетелствуватъ многото намирани разни ценни стари монети. Споредъ Тукидидъ, милетскитѣ колонисти плащали на тракийскитѣ велможи данъка си въ пари.

Пространнитѣ плодородни полета, хубави лозя, р. Тунджа съ водитѣ си, гжсти гори, голѣми блата и езера, слънце и мекъ климатъ — всичко това създадо добъръ поминъкъ за мѣстното население и хубави условия за животъ. Населението се предадо на миренъ трудъ. Тракитѣ продължили развоя на неолитичната и началната метална кул-

тура и я усъвършенствували подъ влиянието на напредналата критско-микенска култура, а следъ това и на елинската. Използувайки широкитѣ полета край Diospolis, тѣ се занимавали съ скотовъдство, земедѣлие и ръчни занаяти. Отглеждали всички видове домашни животни. Конѣтъ имъ билъ най-любимото животно. Отъ продуктитѣ на добитѣка приготвявали масло, сирене, кефиръ; децата често хранѣли съ млѣко, примѣсено съ конска кръвъ, или направо съ конска кръвъ. Мѣстнитѣ тракийски племена обработвали сѣщо и най-разнообразни културни растения. Илиадата говори за кораби, натоварени отъ Тракия съ вино и жито и закарвани въ Троя. И просото сѣщо било много обработвано. Ксенофонтъ твърди, че племето мелинофаги (около Месемврия) се казвало така, защото се хранѣло главно съ просо. Тракитѣ обработвали и нѣкои текстилни растения, като конопъ и ленъ, които тракийскитѣ предѣли съ вретена. Отъ тѣзи растения приготвяли обикновено долни дрехи, пѣстриени най-разноцвѣтно. Тракиецѣтъ се обличалъ въ шарени дрехи. Той носѣлъ клашникъ и намѣтало, на главата си турялъ шапка, обикновено отъ лисича кожа, а краката си обувалъ въ кожени обувки или въ чизми. Нѣкои носѣли кожуси и широки шалвари. Женитѣ носѣли риза съ дълги ръкави, отгоре диплестъ сукманъ, а пай-отгоре намѣтало; забраждали се съ кърпа, която покривала и врата.

Като развили скотовъдство, земедѣлие и занаяти, тракитѣ станали напълно заседнали племена. Подъ влиянието на гръцката култура, тѣ толкова напреднали, че вече въ Хомеровата епоха не отстъпвали въ нищо на тогавашнитѣ гърци. Именно къмъ това време трѣбва да отнесемъ оформяването на Diospolis, като голѣмо и културно селище, посветено на Зевс.

Силенъ подеиъ селището получило презъ римското владичество въ тия земи. Следи отъ него се виждатъ навсѣкжде изъ Ямболско. Diospolis влизалъ въ голѣмата римска област Haemimontus.

Отъ това име жителитѣ на областта дълго време се наричали хемимонтани (ср. *Oedemque Imperii Hemimontanos acriter resistentes oppressit. Cellarius, geogr. antiqua, 1731, 67—79 и Notitia orbis antiqui, 1925—1322, ib.*). Влиянието на *Diospolis* било голѣмо. Въ него, въ подножието на акрополя, имало римска станция и лѣковити минерални води. Той често билъ посещаванъ отъ знатни римляни. Въ *Diospolis* римлянитѣ съградили святилище на богиня Диана, покровителка на лова, горитѣ и лѣчевнитѣ извори, на мѣстото на разрушеното святилище на бога Зевсъ. Тя станала патронъ на града, поради гъститѣ гори, които го обграждали. Елинското *Diospolis* било замѣнено съ *Dianopolis*, градъ на Диана. Най-добре запазенитѣ паметникъ на римската култура въ Ямболъ е безистенътъ, днешнитѣ градски хали, грандиозно дѣло на римската строителна техника. Въ края на второто българско царство той билъ поправенъ отъ болярката Дража, а презъ турското робство — отъ нѣкой си Али-паша. Неправилно нѣкои турски историци приписватъ нему съграждането на безистена.

Когато римската империя загива, въ Тракия се явяватъ славянитѣ. Окончателното имъ настаняване тукъ ще да е станало въ времето на Юстинианъ Велики (началото на VI в.). Тѣхното идване въ Тракия е произвело силно впечатление на мѣстното население. На частъ отъ Тракия, въ която влиза и *Dianopolis*, славянитѣ дали името Загорие. Като по-малко културни, тѣ се отнесли внимателно къмъ римската култура и нейнитѣ паметници — шосета, крепости, водопроводи и др., които не само, че не унищожили, но използвали. Тракийскитѣ имена, замѣнени съ римско-елински, сега се смѣнили съ славянски, или отъ смѣсница на римско-елински съ славянски имена. Историкътъ на Юстинианъ Велики, Прокопий, който дава изобилни и ценни данни за славянитѣ, споменува загадъчното име на крепостта — градъ *Azimus* или *Azimuntium*. Сочейки мѣстото, гдето се срещнали славяни и варварски групи, имаме основанието да предположимъ

че Azimus или Azimuntium е временното име на Dianopolis презъ 2-вѣковното пълно славянско владичество надъ тия земи. То се среща и у Теофилактъ Симокатъ (издание на Crutarius, 1595 и 1598 год., Potanius, 1604 год. и Bekkerius, Бонско, 1728 год., Jstoriarum, libri octo). Историята на славянско Загорие е още съвсемъ неясна, тъмна.

У византийскитѣ лѣтописци, юго-източна България е била включена въ областта Romania. И тѣхнитѣ сведения сж откъслечни. А знаемъ, че въ нея сж станали важни срещи между прабългари и византийци (Близостъта на Еркесията). Въ 705 год. Тервелъ получилъ отъ Юстинианъ II Ринотметъ, като подарѣкъ за дадената помощъ, Загорие и съ това разширилъ прабългарскитѣ земи подъ Балкана. Подъ Загорие при Тервелъ се разбира пространството отъ източна Стара-планина до Ямболъ (Бакаджицитѣ) и отъ Сливенъ до Айтоскитѣ планини. Така Тервелъ поставилъ границитѣ на България до Милеонитѣ. По Иренекъ, подъ тракийски Милеони (Пжт., II, 701 и 702) трѣбва да се разбиратъ днешнитѣ манастирски върхове надъ Тополовградъ. Въ 765 год., при ханъ Сабинъ, зетъ на ханъ Кормисошъ, византийскитъ императоръ Константинъ V Копронимъ предприелъ четвъртия си походъ срещу прабългаритѣ. Преминалъ Тунджа, около Ямболъ, и стигналъ старопланинскитѣ проходи, които намѣрилъ незащитени. Презъ 811 год. Никифоръ I стигналъ крепостъта Маркелластъ, недалечъ отъ Ямболъ, и оттукъ се запхтилъ за столицата на Крума. Въ 1088 год. византийскитъ императоръ Алексий I Комненъ потеглилъ противъ печенезитѣ и спрѣлъ въ Диашполисъ, Голое и Нардеа (стара крепостъ край днешното с. Стралджа). Печенезитѣ се явявали за втори пжтъ вече въ нашитѣ земи, повикани на помощъ отъ разбунтувалитѣ се противъ византийскитѣ насилия, въ земитѣ на Тракия, богомили, павликени и арменци — монофизити. Въ 1091 год. византийцитѣ нападнали Dianopolis, защото въ града имало кумани, съюзници на българитѣ.

Анексоболъ (Анексиболъ) или Аниксоболи е едно почти неизвестно име на стария Ямболъ. Това име се среща у прочутия арабски географъ и пътешественикъ въ първата половина на XII. в., Идризъ. Името Аниксоболи се явило въ края на XI. в., когато въ Византия управлявалъ Алексий I Комненъ и когато Ямболъ се оформилъ вече като голѣмъ и добре уреденъ и укрепенъ градъ (XI—XIV в.). Анексиболъ или Аниксоболи е изопаченото Алексиополисъ. Подобна сѣдба иматъ Стара-Загора (станалъ Иринополисъ при византийската императрица Ирина), Преславъ (Иоаннополисъ при Иоанъ Цимисхий) и др. наши градове. Това сѣ временни промѣни въ имената на градоветъ, наложени отъ византийцитѣ, които имена скоро се забравятъ.

Спечеленитѣ отъ Георги Тертеръ победи надъ византийцитѣ, следъ смъртта му отишли напраздно. Византийцитѣ завзели черноморскитѣ ни градове и после Тракия (1323 год.). Между превзетитѣ градове билъ и Ямболъ. Изобщо въ XIV. столѣтие, както и преди това много столѣтия, Ямболъ е билъ граниченъ градъ между Византия и България. За това свидетелствува и Еркесията, Победата на византийцитѣ, обаче, била временна. Ямболъ скоро станалъ пакъ български градъ.

Въ борбата за византийския престолъ, между Андроникъ Младий и Андроникъ Старий (първата половина на XIV. в.), сѣщо се споменува за *Diamropolis*. Михаилъ Шишманъ изпратилъ българска и татарска конница, 3,000 души, за Цариградъ, подъ командата на пълководецъ Иванъ, за да помогне на Андроникъ Стари: *Michaeleni Toesorarii regem ir suis et Romanorum confiniis apud urbem suam nomine Diamropolin castra locasse* (Cantacuzin, I, 294). Самъ царьтъ останалъ въ Ямболъ съ своитѣ главни сили, въ акропола на града. Сръдновековниятъ градъ Ямболъ е билъ разположенъ до р. Тунджа, на мѣстото на днешната по-висока частъ отъ града. Така че акрополътъ на Ямболъ билъ естествень, тъй като е стоялъ на лѣвия брѣгъ на рѣчния завои, заобиколенъ отъ три страни съ води.

Д-ръ С. Табаковъ, въ „Историята на гр. Сливенъ“, т. I, стр. 223 и 224 пише: „Още съ встъпването си на престола, Иванъ Александъръ потегля съ войска презъ източния Балканъ и напада византийцитѣ въ превзетитѣ отъ тѣхъ градове, между Сливенъ и Черно море (По Никифоръ Грегорасъ и Кантакузинъ). Повечето отъ тѣхъ, нѣкои съ сила, или предадени доброволно, падатъ отново въ български рѣце. . . Между тѣхъ е билъ и Ямболъ. . . Александъръ, следъ като подчинилъ подбалканскитѣ крепости — градове, стигналъ дори до Одринъ, гдето направилъ голѣми опустошения (Niceph. Gregoras, I, 457—458. Bulgari scotteno la Tracia e occupano molti luoghi d'Emo. Орбини, р. 460). Андроникъ скоро се връща отъ Мала-Азия и се приготвя срещу Александра. . . И двамата не се решавали да се биятъ и почватъ преговори. Тѣ се въртели около въпроса за размѣната на Анхиало съ Ямболъ. . . Най-после тѣ се съгласили и сключили миръ, споредъ който Александъръ отстъпилъ Анхиало и си оставилъ Ямболъ (Cantacusin, I, 464).

Джебеліно, Джебилінъ (Дубилино) е новото временно име на Ямболъ по надписъ отъ 1357 г., намѣренъ въ турскитѣ гробища при града Споредъ Константинъ Философъ, Муса, синъ на починалия въ 1403 год. султанъ Баязидъ, отивайки отъ Влашко въ Одринъ, се спрѣлъ „въ мѣстѣ нѣкоемъ Дубилинъ“ (Гласник, 28, 412; 42, 293). Тукъ той се срещналъ съ войскитѣ на Сарадж-баша и ги разбилъ (1409 год.). У Константинъ Философъ се споменува сръбското му име Дубулино, като име на забележителенъ градъ, разположенъ на пътя отъ Влахия за Одринъ. Въ 1388 год. султанъ Мурадъ I се настанилъ на Таушанъ-тепе и тамъ получилъ известие за победата на неговитѣ войски срещу царъ Иванъ Шишманъ.

3. ЯМБОЛЪ ВЪ НАДВЕЧЕРИЕТО НА ТУРСКОТО РОБСТВО

Къмъ самия край на второто българско царство Ямболъ преживявалъ, сравнително съ другитѣ наши градове, по-спокойни дни. Болярскитѣ произволи тукъ се чувствували слабо, благодарение географското положение на града — около него равнини и полета. Жителитѣ му били поставени добре економически. Но османскитѣ турци вече кръстосвали надлъжъ и наширь изъ Балканския полуостровъ, та трѣбвало рано или късно да дойде редъ и до Ямболъ. Падането на Ямболъ значело начало на падането на юго-източна България подъ турска властъ. Турскиятъ историкъ Саадединъ отнася това събитие къмъ 768 год. по турското лѣтоброение, което отговаря на 1366 год. сл. Р. Хр. Дали тая дата е точна, трудно е да се опредѣли, поради малкото данни съ които разполагаме за тоя важенъ исторически моментъ. Даннитѣ на х. Калфа, пропжтувалъ нашитѣ земи въ XVII. в., се съгласуватъ съ тия на Саадединъ.

По това време, както Ямболъ, така и Елхово (Къзълъ-Агачъ), били отлично укрепени крепости, съ здрави стени и силна войска. На старото мѣсто на Къзълъ-Агачъ е имало тракийско селище, наречено Oğudiza, което въ римско време, поради пристроената къмъ него крепостъ, се наричало Oğudiza ad Burgum. Името Къзълъ-Агачъ (зелено дърво) е отъ това, че тамъ имало станционенъ стълбъ, съ зеленъ някътъ, и римска станция на пътя отъ Одринъ за Ямболъ. Именно по тоя пътъ се заляли турскитѣ пълчища. Да се превземе Къзълъ-Агачъ е било трудно, но тѣ напънали всичкитѣ си сили и съ голѣма мжка крепостъта паднала. Начело на турцитѣ стоялъ Тимурташъ. Следъ Елхово, той се запжтилъ за укрепения Ямболъ. Градътъ билъ обграденъ съ яки стени и превземането му било много трудно. А и жителитѣ му се държали храбро. Саадединъ ни разказва следното:

„Тимурташъ видѣлъ силата на Ямболъ и предложилъ на началника на града (името му не съобщава) да му предаде Ямболъ, обещавайки, че ще пощади него и жителитѣ му. Българитѣ отказали. Тѣ имали още вѣра въ своитѣ сили. Но, заобиколени отъ голѣмъ брой турски войски, чули за шумнитѣ завоевания на турцитѣ, знаейки, че рано или късно ще паднатъ, защитницитѣ на града решили да го предадатъ. Презъ време на обсадата въ Ямболъ имало голѣми горещини. Явила се чума. Продуктитѣ и виното били заразени. Нѣмало кой да погребее труповетѣ. Тѣ се разлагали. Болеститѣ се увеличавали. Вода нѣмало. — Ето всичко това ускорило предаването на Ямболъ“. Твърдението на Саадединъ, че въ града имало голѣми горещини, ни навежда на мисълта, че обсадата на Ямболъ е станала презъ м. юлий или м. августъ 1366 год.

Най-после Ямболъ се предалъ. Но Тимурташъ не изпълнилъ даденото обещание. Неговитѣ пълчища се втурнали бѣсно въ града и почнали да плячкосватъ всичко. Къмъ населението се отнесли сѣщо зле. Въ Ямболъ пълчищата останали малко, страхувайки се отъ чумата. Отъ тукъ тѣ се върнали въ султанския лагеръ въ Одринъ. Саадединъ ни дава дори тълкувание на думата Ямболъ — отъ яма болъ (много плячка). Това мнение не може да се счита сериозно. Фактъ е само това, че Ямболъ и богатата му околия направили силно впечатление на турцитѣ, та вече въ 1388 год. въ Ямболско имало цѣли турски заселища, а въ XVI. в. въ Ямболъ — султански сарай.

Следъ окончателното покоряване на българскитѣ земи отъ турцитѣ, крепостнитѣ стени на града били сринати, камънитѣ употребени като градивенъ материалъ. Грамаднитѣ каменни блокове останали до късно. Много отъ тѣхъ е видѣлъ х. Калфа (XVII. в.) минавайки край Ямболъ. И той потвърждава думитѣ на Саадединъ. х. Калфа го нарича Janboli. Въ това време (XVII. в.) Ямболъ билъ вече градъ съ турски колоритъ. Ималъ 2 бани, 5 джамии, мостове, градини и добре уредени

махали задъ рѣката. Славелъ се съ своитѣ зърнени храни, овощия, главно сливи, и вълнени произведения. Отъ Ямболъ изнасяли хубави вълнени губери, кебета, наречени „ямболлии“, прочути изъ цѣлия Балкански полуостровъ. Всѣки петъкъ ставалъ голѣмъ пазаръ. Економически билъ добре.

4. СУЛТАНЪ МОХАМЕДЪ IV НА ЛОВЪ ОКОЛО ЯМБОЛЪ

Следъ неуспѣха при Виена, започналъ бързиятъ упадъкъ на отоманската империя. Начело на турцитѣ тогава стоялъ султанъ Мохамедъ IV. Той билъ общителенъ, добъръ и съ веселъ нравъ, обичащъ отъ поданицитѣ си. По идеи билъ свободолюбивъ. Неговата страсть била ловътъ, макаръ че ловътъ противоречелъ на корана. И днесъ още предание и пѣсни говорятъ за тоя „Авлжи Мохамедъ Султанъ“. Въ 1664 год. Мохамедъ IV билъ на ловъ около Ямболъ, до днешното с. Ботйово. Придружавала го голѣма свита и одрискиятъ каймакаминъ. Ловътъ започналъ на 26 октомврий. Почти въ всѣко по-големо село около Ямболъ Мохамедъ IV ималъ ловни станции и лѣтни свраи. Наредъ съ ловъ, султанътъ и придружаващитѣ го се забавлявали и си устройвали шумни угощения. Ловътъ бивалъ изобиленъ, защото въ гонитѣи на дивеча вземали участие цѣли села. На 29 октомврий Мохамедъ IV пристигналъ съ хората си въ Ямболъ, а на 31 с. м. се забавлявалъ съ гвардията си, която се упражнявала на джеридъ. Ямболъ билъ вече седалище на много бейове, а Каргуна — отдѣлно отъ Ямболъ войнишко селище. Българитѣ тамъ били привилегирована рая — войници. Затова въ Каргуна се е запазилъ чисто-българскиятъ духъ и той е далъ всички ямболски дейци, участвували въ нашето освободително дѣло. Турчинъ въ Каргуна не преспивалъ. Когато той искалъ да се препоръча за герой, казвалъ: „Азъ съмъ човѣкъ, който следъ дванадесетия часъ съмъ влизалъ въ Каргуна“. Каргунци въ очитѣ на турцитѣ минавали за герои и отмъстители. Тѣ наричали Каргуна „Кючюкъ Карвца“ (малка Черна гора).

Градскитѣ български първенци се оплакали на Мохамедъ IV, че често ги нападали разбойници, идващи отъ къмъ Одринъ. Наистина, тъкмо по това време тукъ е върлувалъ Кюрдъ-Хасанъ, бляватиръ на анадолски шайки. Съобщението много разсърдило

Мохамед IV, и той заповѣдалъ на своитѣ хора да се прѣснатъ изъ околността на чаловятъ Кюрдъ-Хасана. Съ голѣми мъжки и човѣшки жертви разбойникътъ билъ хванатъ и обесенъ предъ ямболския безистенъ. Хамеръ, който е използвалъ турски хроники, разказва, че на 4 ноемврий започналъ новиятъ голѣмъ ловъ между Ямболъ и Сливенъ. На 12 ноемврий султанътъ билъ въ Сливенъ, и тукъ, въ време на едно пиршество, одринскиятъ каймакаминъ билъ облѣченъ отъ Мохамедъ IV съ самуръ, изразъ на султанска благодарностъ. На 15 ноемврий, навечеръ, „преди да се яви луната“, той потеглилъ подъ звуцитѣ на тръби и тюмбелеци отъ града. На 17 с. м. стигналъ айтоскитѣ бани, гдето се окъпалъ. На следния день билъ пакъ въ Ямболъ, както нимираме въ Hammer—Hellert, XI, 192—193, и заповѣдалъ да набиятъ ямболския кехая, загдето ходилъ на ловъ безъ негово разрешение и да се ошере кожата на току-що хванатия опасенъ разбойникъ Ердеханоглу.

Официално ловътъ билъ свършенъ. Султанътъ потеглилъ за Одринъ (Ham. — Hellert, XI, 205) и прекаралъ тамъ зимата. На следното лѣто (1665 год.) Мохамедъ IV отново дошелъ на ловъ въ Ямболско (Ham. — Hellert, XI, 210). Сжщото учимъ и за м. май 1667 год. (ср. Рашидъ, Субедъ и Валиеро въ Ham. — Hellert, XI, 235). Тоя маршрутъ е изложенъ въ Хамеровия преводъ на съчиненията на х. Калфа. Въ него е участвувалъ и прочутиятъ турски историкъ Абди.

Ясно е, прочее, че околноститѣ на Ямболъ били пълни съ хубави гѣсти гори, въ които скиталъ много дивечъ, та Мохамедъ IV, тоя страстенъ ловецъ, идвалъ чакъ отъ Цариградъ въ юго-източна България, за да задоволи своитѣ ловни страсти.

Пововетъ на султана били едно голѣмо зло за мѣстното население. Придружаванъ отъ голѣма свита, отъ доганджии (соколари) и гвардия, прехраната имъ поемали всецѣло беднитѣ български села и градове. Прибавете къмъ това, че ливади и ниви се отпъквали, гори разваляли. Страстътъ на Мохамедъ IV била напасть, която българската непривилегирована рая дълго помнила.

5. ЯМБОЛСКИТЪ „СУЛТАНИ“

Въ нѣкои градове на юго-източна България, между които и Ямболъ, сж запазени спомени и пѣсни за мѣстни „султани“. „Султанитѣ“ сж били богати турци, чифликчи, владѣтели на голѣми села и плодородни полета. Отношенията на тия земе-владѣлци къмъ непривилегированата рая били различни, споредъ облагитѣ, които получавали отъ нея. Тѣ не сж били дори истински турци, а татарски ханове и князе отъ рода Герей или Гирей. Въ юго-източна България се заселили въ срѣдата на XVII. в. Историята на тия „султани“ е следната: Гереитѣ водятъ началото си отъ Токатмишъ, потомъкъ на Чингизъ-ханъ. Той господствувалъ като татарски ханъ надъ областъта Кипджакъ, разположена между Кавказъ, Донъ и Волга. Внукутъ на Токатмишъ, Х. Герей, се закрепилъ на престола следъ Тамерлановитѣ победи, а синътъ му далъ началото на кримската династия на Гереитѣ. Кримъ билъ вече подъ сюзеренството на Турция въ 1478 год., а татаритѣ, живущи тукъ, станали турски съюзници срещу Полша и Русия. Турени между два огъня, Гереевци често водили двулична политика. Отъ времето на походитѣ на Османъ (1621 год.) и Мохамедъ (1672 год.), тѣ станали почти невъзможни въ южна Русия и започнали да си търсятъ нови убѣжища въ Европейска Турция. Сваляно и качвано почти ежегодно на престола, следъ руското втурване въ Кримъ презъ 1736 год., Гереевското ханство окончателно се разклатило. Отъ 1769 год. Русия, фактическа господарка на южна Русия, вече започнала да заплашва Турция по всички направления. Предвиждайки края си, много отъ Гереевцитѣ се преселили въ юго-източна България, гдето се и затрили подъ името „султани“. (вж. Д-ръ С. Табаковъ. История на гр. Сливенъ, т. I, стр. 448). Юго-източна България ги е привличала съ богатата си и плодородна земя. „Султанитѣ“ имали свой палатъ (сарай) въ Ямболъ. Надъ ямболскитѣ земи

господствували: Бехадиръ Герей (умира въ 1641 год. въ с. Пандъклий, днешното с. Тервель, Ямболска околия), Мохамедъ Герей (1660—1665 год.), Сеадедъ Герей (живѣлъ до 1691 год. въ с. Чарганъ, Ямболска околия), Сафа Герей и Селимъ Герей. Интересна е историята на Селимъ Герей. Той започналъ да управлява презъ пролѣтѣта на 1692 год., но на 6 ноемврий с. г. заминалъ съ синоветѣ си Девлетъ, Гази, Капланъ и Токатмишъ за Кримъ. Синъ му Токатмишъ до тогава е живѣлъ въ с. Ибрахимъ или Ибрахимлий (днешното с. Свобода, Ямболска околия). Отъ Ямболъ Селимъ Герей билъ изпратенъ съ почеститѣ на владѣтель. Но още следната година, поради междусобици въ Кримъ, Селимъ Герей се върнилъ презъ зимата въ Ямболъ. Той билъ боленъ отъ „дамла“ (апоплектични удари), та постоянно ходѣлъ отъ село на село, търсейки облекчение за своята болестъ. Нуждни му били пълно спокойствие и свежъ въздухъ. Тия условия той намѣрилъ временно въ градинитѣ на нѣкой си Ахмедъ, шейкъ на дервишитѣ Джелвети. Въпроситѣ градини се намирали край Ямболъ, въ българския войнишки кварталъ Каргуна (Karghuna въ Hamer — Hellert, XIII, 62; Karguna въ Hamer — Purgstall, s. 180). Каргуна билъ отдѣлно отъ Ямболъ селище: nicht ferne von Jamboli (Hamer — Purgstall, s. 180). Произходътъ на думата Каргуна е неясенъ. За първи пътъ се чува презъ „султанствването“ на Гереевци, но може би е по-стара. Вѣроятно, думата Каргуна има турско-татарски произходъ. Престононаследникътъ на кримскитѣ ханове се казвалъ Калга. Той ималъ сарай въ Каргуна. Неговитѣ следи доскоро личели на едно мѣсто при рѣката. Калга — въ български преводъ, значи мѣсто на престононаследника. Споредъ други твърдения, името на Каргуна е още отъ римското владичество въ тия земи. Презъ тоя периодъ, въ тая частъ на днешния Ямболъ, имало хубави млади гори, отъ които се получавали първокачествени дървени въглища. На латински carbo, opis, значи въгленъ. Отъ тая дума може би се е оформила думата Каргуна, като име

на новото селище, възникнало на мѣстото на оголедата мѣстность.

Градинитѣ на Ахмедъ се намирали до Тунджанския мостъ. До него имало хидравлически уредъ за напояването на сѣщитѣ градини.

Отъ Кар:унскитѣ градини Селимъ Герей заминалъ за Синитѣ камъни, надъ Сливенъ, гдето сѣщо намѣрилъ облекчение за болестта си.

Неговъ приемникъ билъ синъ му Гизи Герей, който скоро изпадналъ въ немилость предъ султана и се оттегилъ въ Карнобатъ, гдето умира (1707 год., въ Hamer—Hellert, XIII, 191). Наследилъ го Капливъ Герей, неговъ братъ и любимъ синъ на Селимъ Герей. Капливъ Герей е последниятъ бележитъ представител на Гереевци. Следъ него започналъ бързиятъ упадъкъ на влиянието на ямболскитѣ „султани“, докато къмъ 1839 год. Гереевци се претопили окончателно съ мѣстнитѣ турски първенци.

Ямболскитѣ „султани“ оставили спомени изъ Ямболско. Името на с. Ханово, Ямболско, е останало отъ тѣхъ. Много пѣсни възпѣватъ тѣхния романтиченъ животъ, богато нареденитѣ имъ сараи и хареми, потънали цѣли въ сѣрма и злато, тѣхнитѣ геройства и добродетели.

6. РАЗСЕЛВАНЕ НА ЯМБОЛЦИ ВЪ НАЧАЛОТО НА МИНАЛОТО СТОЛѢТИЕ

Руско-турската война (1828-1829 год.) е свързана съ голѣмитѣ революционни балкански движения, съ завѣритѣ. Турция, убедена отъ австрийската и пруската дипломатии, не приела решенията на Лондонската конференция (1827 год.) и отказала да даде автономия на Гърция. Въ отговоръ на това, великитѣ сили — Русия, Англия и Франция, потопили турско-египетската флота при Наваринъ. Турция забранила на руската флота да минава презъ Босфора. Рускиятъ поданици били изгонени изъ предѣлитѣ на Отоманската империя. Султанъ Махмудъ II убедилъ Прусия да се бие съ руситѣ, и самъ призовалъ всички мюсюлмани на свещена война срещу „невѣрнитѣ“. Рускиятъ императоръ това и чакалъ. На 14 априлъ (ст. ст.) 1828 год. Николай I потеглилъ срещу турцитѣ. Войната се водила презъ Кавказъ въ Мала-Азия и презъ Дунава въ северна и южна България. Турцитѣ загубили войната. Презъ нея изпъкналъ рускиятъ генералъ Дибичъ. Отъ неговото име и войната се нарекла Дибичовъ походъ.

Следъ дълги борби руситѣ минали Дунава, Балкани и стигнали Сливенъ. Оттамъ — презъ Ямболъ я Одринъ, гдето се и сключилъ мирътъ.

Лошо било положението на българитѣ, особено въ ония селища, презъ които минали руситѣ. Турцитѣ измъчвали българитѣ, загдето услужвали на руситѣ. Положението имъ до толкова се влошило, че много сливенци и ямболци решили да се изселятъ извънъ България, въ Бесарабия и другаде. Къмъ тамъ ги привличала жаждата за свобода, съ която тѣ относително се ползували 9 и половина месеца презъ войната. Въ това време българитѣ почти не се подчинявали на турската властъ, отмъщавали си и дори подготвяли въстание. Обаче никой не ги е убеждавалъ да се преселватъ. Напротивъ, самитѣ руси ги съветвали да не замѣнятъ

плодороднитѣ си полета съ бесарабскитѣ степи и трѣсища. Но нищо не ги спирало. Преселването, колкото и осждително, било крайностъ отъ неизбѣженъ характеръ.

Ямболъ и околията се раздвижили. Съ сълзи на очи тѣ се прощавали съ близки, отивайки въ непознатъ край. Преселването станало къмъ 1830 год. Три четвърти отъ населението на юго-източна България се прѣснало изъ Ромъния, Русия и северо-източна България. Отъ Ямболъ се изселили надъ 400 домочадия. Много ямболски села съвсемъ запустѣли. Членъ XII отъ Одринския миръ давалъ право на всички бѣлгари, които искатъ да се преселятъ, да сторятъ това въ 18 месеца, като презъ сщщото време си продадатъ имотитѣ. „Турцитѣ, пише Д-ръ Селимински, побързаха съ сълзи на очи да помолятъ по-знатнитѣ християни да не бѣгатъ, като имъ обещаваха, че въ бѣдеще ще си живѣятъ като братя...“, но никой не искалъ да ги чува.

Потеглили по разни пѣтища, едни отъ преселниците отишли въ Бесарабия, други къмъ Кримъ и т. н. Особено голѣма е била имиграцията къмъ Бесарабия. Тукъ преселниците основали цѣли селища, нѣкои отъ които продължавали да носятъ имената на напустнатитѣ въ България такива, отъ кждето сж се изселили основателитѣ имъ. Такива сж: Пандѣклий (3205 ж.), Карапча (3044), Чомлекъой (Ботево) (3840), Гюлюмянъ, Дерменъ-дере (4183), Каракуртъ (1500), Еникъой (2000), Исерлий (2200), Башкъой (Жеравна) (3212), Кортенъ (3260), Твърдица (4270), Трапокло, Караагачъ, Бургуджий, Вайсалъ, Голѣмъ Боялъкъ, Малкъ Боялъкъ, Камчикъ, Стари Троянъ, Нови Троянъ и др. Самия Болградъ (20,000) се дѣлѣлъ на две главни части — едната Сливенска (9000), а другата Ямболска (6000) махали, поради имената на градоветѣ отъ кждето сж били преселниците. Сливенци се заселили въ южната, а ямболци въ северната частъ на града. Тия две махали и до день днешенъ си запазили първоначалнитѣ наименования.

И сега още въ Ямболската махала може да се чуе типичният ямболски жаргонъ (почти изчезналъ въ Ямболъ подъ влияние на литературата) съ „ре“ вмѣсто „бре“. „Ре Иване, какво си?“

Така минали две години. Навикнали на другъ животъ, нѣкои скоро се разочаровали отъ новитѣ си поселища. Голѣма частъ отъ българитѣ, следъ упоритъ трудъ, решили отново да се завърнатъ въ роднитѣ си мѣста. Възспирали ги спънкитѣ отъ влашката и руската администрации и страхътъ отъ турската властъ. Затова тѣ пратили пратеници до султана въ Цариградъ, съ молба да издействува отъ влашкия князь Александъръ Гика свободенъ пропускъ по Дунава. Полуофициално имъ било разрешено. И въ 1832 год. частъ отъ преселницитѣ, сливенци и ямболци, минали Дунава. По тоя случай даскалъ Никовичъ отъ Разградъ пише: „и после 2 години, а нѣкои и по-сетне са варнаха пакъ въ Туреция на зать“. Въ Мсб. XV, 320, се казва, че сливенски и ямболски жители заминавали въ 1830 год. презъ Бабадагъ за Влахия и Бесарабия, и следъ 2 години частъ отъ тѣхъ отново се върнали“.

Но не всички тръгнали назадъ. Много отъ ямболцитѣ останали, залавяйки нови професии, въ които успѣватъ. Една значителна частъ отъ населението на Болградъ е отъ ямболски произходъ. Не е безинтересно да се изброятъ нѣкои по-видни тогавашни преселници, каквито сж:

Параскевъ Тодоровъ, родомъ отъ гр. Ямболъ, е първиятъ кметъ на Болградъ. Когато българитѣ отъ ямболско и сливенско сж имигрирали въ Бесарабия (1828 год.), той е билъ по-интелигентенъ младежъ, свършилъ ямболското училище, но знаелъ да пише само гръцки, понеже въ тогавашнитѣ училища въ Ямболъ българитѣ се учили само на гръцки. При все, че той е билъ дългогодишенъ кметъ на Болградъ, не е научилъ кирилицата и се е подписвалъ съ гръцки букви. Той е билъ много деятеленъ, съ голѣмъ творчески замахъ. Развилъ е на времето си една твърде ползотворна дейность, съ която задоволявалъ избирателитѣ си и билъ постоянно преизбиранъ.

Тодоръ Камбуровъ, ямболець по потекло, е билъ дълги години кметъ на Болградъ презъ руско и ромънско време (преди и следъ 1857 год.). Той презъ цѣлия си животъ не е промѣнилъ онова българио-тракийско облѣкло, което сж носили първитѣ преселници отъ Ямболъ.

Панайотъ Грековъ, имигрантъ отъ Ямболъ, е билъ депутатъ въ Молдовското законодателно събрание. Той билъ награденъ съ болярско достойнство отъ князь Н. Богориди. П. Грековъ е баща на бившия министъръ-председател на България Д. П. Грековъ.

Димитъръ Ямболовъ, родомъ отъ гр. Ямболъ, е единъ отъ първитѣ учители въ Болградската гимназия (1866/67 год.). Преподавалъ е физика и космография.

Никола Абаджиевъ, родомъ отъ гр. Ямболъ, е билъ крупенъ земевладѣлецъ и милионеръ.

Стефанъ Желѣзковъ, по потекло отъ Ямболъ, е билъ притежателъ на обширни земи и милионеръ.

Известни сж още следнитѣ фамилии въ Болградъ, имащи ямболски произходъ: Вълчанови, Калчеви, Минови, Черневи, Бѣлеви, Димови, Бончеви, Пенкови, Караиванови, Недеви, х Маркови, Попови, Мумджиеви, Добреви, Каря-Михаилови, Киранови, Жекови, Пеневи, Балгаджиеви, Чобанови, Желѣзкови, Радеви, Ганеви, Ямболови, Панайотови, Пантелееви, Станчеви, Кючукови, Драганови, Манолови и др.

На връщане турцитѣ нападали преселниците въ тѣснинитѣ и проходите и ги обирали. Уморени отъ дългия пътъ и своеволията на турцитѣ, преселниците ямболци оставали въ северо-източна България, най-вече въ Провадийско, Варненско и др. И безъ това тѣ вече нѣмали свои имоти, а по тия мѣста турската властъ била по-слаба. Така се основали нови селища, старитѣ се уголѣмили. Заселванията продължили, макаръ вече слаби, до началото на 1839 год., когато спиратъ.

Ще изброя селищата, въ които се настанили и останали да живѣятъ ямболци:

Прочутото с. Девня, Провадийско, било заселено съ ямболци — преселници въ 1833 год., връщайки се отъ Русия. Сжщото трѣбва да се каже и за с. Сииделъ и с. Тестиджий (днешното с. Житница), Провадийска околия, заселени въ 1832 год., съ преселници ямболци отъ Бесарабия.

с. Енево, Ново-Пазарска околия, било заселено въ 1832 год.

с. Гюргенджикъ, Силистренска околия, било заселено съ керменлийци и съ селяни отъ Ямболско въ 1832 год.

Въ Тулчанска и Бабадашка околии ямболци останали да живѣятъ главно въ: с. Хамамджи, с. Буджакъ, с. Липница, с. Демирдже, с. Касапкьой, с. Саржюртъ, с. Горенъ Добромиръ, с. Доланъ Добромиръ и др.

Разселването на Ямболци е единъ интересенъ моментъ въ живота на стария Ямболъ, не само отъ исторически гледища точка, но и отъ филологическа, етнографска и др.

7. ЯМБОЛСКИ ХАЙДУТИ ПО НАРОДНИ- ТЪ ПЪСНИ И ПРЕДАНИЯ

Чуй ме, мамо, чуй ме,
Пѣсенъ кат' ти пѣя,
Не жали ме, мамо,
Не плачи за мене,
Турци катъ ма бесятъ;
Скоро тѣзъ читаци
Отъ тукъ ще избѣгатъ.
Българина мжжжи
С' пушка, мечъ въ ржка
Ще г' изгони вѣнка*).

Ямболъ е далъ известни хайдути въ разнитъ краища на страната ни. Спомениъ за тѣхнитъ дѣла намираме въ малкото, постепенно забравящи се вече, пѣсни и устни предания. По-важнитъ отъ тѣхъ сж: Георги Гарабчи билъ синъ на беденъ занаятчия. Баща му, като родолюбецъ, билъ подозиранъ и често ималъ неприятности съ турската власть. Сжщитъ качества наследилъ и синътъ му. Младиятъ Георги порастналъ и поелъ работата на баща си. Станалъ башъ майсторъ. Работата му вървѣла добре, а съ нея растѣла и умразата му къмъ турцитъ. Той постоянно се каралъ съ тѣхъ, тѣ го гонели, често затваряли и като врѣхъ на всичко, убили баща му. Това така озлобило Георги, че той, макаръ и 25-годишенъ, напустналъ презъ 1820 год. тайно Ямболъ съ малка чета вѣрни другари. Презъ следната година четата скитала изъ Сакаръ-планина и извършила редъ геройски подвизи: убила 25 турци, обрала една турска хазна, отиваща за Одринъ, заплашвала угнетителитъ и т. н. Цѣлиятъ Одрински вилаетъ го знаелъ. За главата му давали златни лири. Валията пращалъ запитиета да го заловятъ, но той си оставалъ неуловимъ. Свърталището му били Вакъвскиятъ манастиръ „Св. Троица“ въ Са-

*) Ямболска хайдушка пѣсенъ отъ началото на миналото столѣтие.

харъ-планина и Бакаджикътъ — манастирътъ „Св. Спасъ“ край Ямболъ. Не се знае кога и къде е завършилъ живота си.

Неговъ съвременникъ е Будакъ Стоянъ (Буюк-лу-Войвода), който заедно съ хайдутъ Велко скиталъ изъ Странджа планина (1822—1830). Името му се казвало съ страхъ и почитъ. Добритъ му дѣла предизвиквали сълзи у беднитъ българи. Будакъ Стоянъ и хайдутъ Велко станали хайдутъ, за да отмъстятъ за поругана честъ. За тѣхъ се мѣлвало че съвсемъ случайно открили имане. Не го задържали за себе си, а голѣма частъ отъ него раздали на нуждаещитъ се. Другата частъ отново заровили, за да я иматъ при нужда. Но скоро били убити. И до днесъ още изъ Странджа-планина се търси имането на двамата хайдутъ.

Въ 1830—1832 год. въ Лозенградско, Тополовградско и Ямболско скиталъ легендарниятъ Даглж-Стоянъ. Народнитъ пѣсни възпѣватъ неговата щедростъ къмъ манастири и бедни българи. За него се говорѣли най-фантастични нѣща. Билъ неуловимъ. Турцитъ го наричали Шейтанъ-Стоянъ. За главата му давали много пари. Любимо негово мѣсто за почивка билъ Вакъвскиятъ манастиръ „Св. Троица“. На него той подарилъ много пари. И днесъ още тамъ е живъ споменътъ за Даглж-Стоянъ. Една пѣсенъ разказва, че байрактарь-оглу Исмаилъ-Ходжа, шефъ на еничерски отредъ, закачилъ снахата на ямболския търговецъ дѣдо Костаки. На това случайно присѣствувалъ Даглж-Стоянъ. Той направилъ забележка на агата, едва въздържайки се. Последниятъ го изругалъ. Даглж-Стоянъ се озлобилъ, отишелъ дома, грабналъ оржжието си, повикалъ вѣрнитъ си другари и убиватъ агата и 20 еничери.

Въ Ямболско се подвизавалъ и Индже-Войвода.

Презъ 1844 год. и по-после (до 1848 год.) изъ Дедеагашко и Ямболско скиталъ ямболецътъ Кара-Добре. Често го виждали и изъ Сливенския Балканъ и въ Сакаръ-планина. Убилъ много кърсер-

дари и юзбашията Арабъ Амедаа. За Кара-Добре се говори, че той нападналъ едно ртдѣленне конници баянбохуци отъ с. Пандъклий, които откраднали една мома отъ селото и я водѣли въ Одринъ, за да я потурчатъ. Като избилъ турцитѣ между селата Вакъвъ (днешното с. Устремъ, Елховска околия) и Татарлий или Татаркьой (днешното с. Константиново, Елховска околия), освободилъ момата и я предалъ невредима на родителитѣ ѝ.

Говори се още и за хайдутитѣ Александъръ (Николовъ) и дѣдо Желю. Дѣдо Желю се прославилъ много съ добритѣ си дѣла. Щомъ изъ Балкана зашетали чети, юнашкото сърдце на дѣдо Желю се сепнало и въ 1868 год. той билъ вече съ вѣрни другари въ Сливенския Балканъ, въ четата на Панайотъ Хитовъ.

8. Г. С. РАКОВСКИ, СТ. СТАМБОЛОВЪ И ИЛ. ДРАГОСТИНОВЪ ВЪ ЯМБОЛЪ

Името на Раковски било добре познато на ямболци, та вестта, че той ще посети Ямболъ била посрещната съ голѣма радостъ. Първи дѣдо Дражо, баща на Георги Дражевъ, научилъ, че Раковски ще пристигне въ града. Той обиколилъ по отдѣлно буднитѣ българи и имъ съобщилъ новината. Една сутринъ, пролѣтъта на 1858 год., Раковски пристигналъ и отседналъ въ кжщата на Петъръ Коняровъ Марагоза. Последниятъ веднага съобщилъ за това на градскитѣ първенци, и дѣдо Дражо първи дошелъ да го поздрави съ „добре дошелъ“. Раковски не отседналъ у дѣдо Дражо, защото последния билъ подозиранъ въ „комитаджийски“ работи, та да не буди съмнение около мисията си. Още сжция день Раковски обиколилъ града и българитѣ-търговци. Предъ турската властъ минавалъ за търговецъ. Билъ облѣченъ по последна мода, съ маниери, говорилъ умно и всички го слушали съ уважение. Раковски имъ говорилъ, че скоро ще се освободятъ, че чуждитѣ държави се живо интересуватъ за насъ, и ги подканялъ да бждатъ търпеливи и всѣки да подпомага, съ каквото може, народното дѣло.

Още сжщата вечеръ, по предварително нареждане, се състояло въ дома на дѣдо Дражо тайно събрание. Присжтствувахи: Дочо Ивановъ, Илия Хаяузовъ, х. Василъ и учителътъ Иванъ п. Стефановъ. Първи говорилъ Раковски, като ги подканилъ да работятъ за народното дѣло, за повече просвѣта и премахване гръцкия езикъ отъ училищата и църквитѣ. Той имъ препоръчалъ да основатъ „благодетелно“ българско читалище, около което да се групиратъ всички, за да могатъ после, когато настѣпи решителниятъ моментъ, да се използватъ системно силитѣ имъ. Обещалъ да прати на новото читалище книги и списания и още сжщата вечеръ подарилъ на всички присжтстваващи по единъ брой.

отъ „Горски пътникъ“. Раковски говорилъ убедително, смѣло и правдиво. После започнали обикновени разговори. Късно презъ нощта всички си разотишли. Раковски пренощувалъ у дѣдо Петъръ Марангоза и на следния день, надвечеръ, напусналъ града.

* * *

Презъ пролѣтѣта на 1875 год., вѣроятно м. май, въ града пристигналъ пътуващиятъ книжаръ Шишковъ, придруженъ отъ едно 19-годишно момче на име Ст. Ташковъ, бждещиятъ Ст. Стамболовъ. Дватама потърсили книжарницата на Хр. П. Чакмаковъ. Шишковъ искалъ да абонира Чакмакова за излизащото въ Букурещъ сп. „Училище“, а Ст. Стамболовъ разпитвалъ за домовете на своитѣ бивши съученици Д. х. Ивановъ и Зл. Паламидовъ, които потърсилъ, но не намѣрилъ дома. Оттукъ тѣ отишли въ църквата „Св. Георги“ и пренощували въ една църковна стая. Сутринта при тѣхъ дошелъ учителътъ Ив. Бѣлевъ, но скоро си излѣзълъ и се върналъ следъ малко съ Георги Дражевъ. Четиримата се затворили и си говорили нѣщо чакъ до обѣдъ. Къмъ обѣдъ, Ст. Стамболовъ и Шишковъ отишли въ хана на Шекерджията. Покойниятъ Никола Русевъ е разказвалъ следното на г. Н. А. Върховски (вж. книгата му „Ямболски патриоти“, стр. 30, 1928 год.): „Бѣше по великденскитѣ празници. Съ Ставри Дражевъ и Захарий Величковъ излѣзохме на разходка въ Каргунъ. Отбихме се въ хана на Шекерджията, за да подберемъ другаря си Ат. Кратунковъ, който често се навѣрташе тамъ. Въ дюкяна на хана намѣрихме Кратунковъ, седналъ до едно момче, което, заобиколено отъ нѣколко младежи, разправяше нѣщо. Кратунковъ ни запозна съ момчето Ст. Ташковъ. Новиятъ ни приятель Ст. Ташковъ продължи да говори по патриотичнитѣ работи, обаче Ст. Дражевъ съгледалъ едно съмнително лице въ крѣжкока, смигналъ на Ташковъ и той прекъсналъ разговора. При сбогуването ни,

поканихме го да остане още нѣкой день въ града ни, но той отказа, казвайки: „Не е време за конушмакъ, а за работа“. Последнитѣ му думи ни трогнаха и ние, считайки себе си патриоти и жадни да научимъ нѣщо сериозно за онова, което знаехме и слушахмѣ да се говори, решихмѣ пакъ да го намѣримъ и насила задържимъ. Надвечерь го потърсихмѣ, но той бѣше вече отпътувалъ“.

* * *

На 14 априль 1876 год., сутриньта, въ Ямболъ пристигнали Иларионъ Драгостиновъ и К. Тотевъ и веднага потърсили учителитѣ Д. х. Ивановъ и Ив. Бѣлевъ, съ които отишли въ кжщата на Г. Дражевъ. Следъ обѣдъ Дражевъ обиколилъ града и поканилъ членовѣтъ на комитета и добритѣ българи у тѣхъ, следъ вечеря, на „вечеринка“, но при условие да дойдатъ безъ женитѣ си и никой да не ги усѣти.

Щомъ се стъмнило гоститѣ запристигали. Посрещалъ ги лично Ст. Дражевъ. Когато всички били събрани, въ стаята влѣзли Ил. Драгостиновъ и Г. Дражевъ. Драгостиновъ се запозналъ съ всички, говорилъ дълго и разпалено за народното дѣло и за предстоящото общо народно възстание. Като заключение, Драгостиновъ имъ прочелъ едно въззвание, издадено отъ хиляда български възстаници въ Балкана, на 8 септемврий 1875 год.

„Вечеринката“ продължила до късно. Имало и веселби.

На следната сутринъ, най-вѣрнитѣ хора на комитета отново се събрали въ дома на Н. п. Ивановъ на важно заседание, следъ което Ил. Драгостиновъ напусналъ града.

9. СРЕЩАТА НА ВАСИЛЪ ЛЕВСКИ СЪ ГЕОРГИ ДРАЖЕВЪ

Георги Дражевъ е роденъ въ гр. Ямболъ. Синъ на заможня мѣстенъ търговецъ и добъръ българинъ Дражо х. Георгиевъ, той билъ едъръ, широкоплещъ, здравъ и съ веселъ нравъ младежъ. Бащината му къща била въ I отдѣлъ. Ученикъ на Р. Колесовъ и Д. Чинтуловъ, Георги Дражевъ скоро сжмсалъ съ учението, поелъ съ чета Балкана, сражавалъ се съ турци, но скоро всички били предадени. Георги Дражевъ сжщо билъ хванатъ, затворенъ и осъденъ на обесване. На 29 юний (ст. ст.), 1876 год., сутринята, той увисналъ на бесилката, а на следния день най-скромно билъ погребанъ отъ родителитѣ му.

Не е безинтересно на кажемъ нѣщо и за произхода на ямболскитѣ Дражеви, чийто потомъкъ е Г. Дражевъ. Надъ Сливенско, въ края на второто българско царство, управлявала, следъ смъртта на мъжа си, болярката Дража. Обширни били владенията ѝ, голѣма била благотворителността ѝ. Бедни и болни, свещеници и калугери молили Бога да я възнагради за добринитѣ ѝ. За душата на своя мъжъ тя съградила редъ каменни постройки. Преданието ѝ приписва, че тя намѣрила ямболския безистенъ полуразрушенъ, та го поправила и разхубавила. Съ идването на турцитѣ, родътъ на Дража билъ принуденъ да се потурчи, за да запази своитѣ владения. Всички се съгласили, но дъщеритѣ на Дража за нищо на свѣта не се съгласявали да се отрекатъ отъ християнската религия. Напраздно майката съ сълзи на очи молила дъщеритѣ си да отстъпятъ. Нищо не помогнало. За да не загубятъ своята вѣра, Драженитѣ дъщери се изселили въ войнишкия кварталъ Каргуна, до Ямболъ. Именно тѣхнитѣ потомци дали началото на ямболския родъ Дражеви.

Революционниятъ комитетъ въ Ямболъ билъ основанъ въ 1873 год., по самата идея за близката

свобода на нашия народъ билъ дълбоко заседнала въ душитѣ на всички съзнателни ямболци, групирани главно около читалището. То било единъ видъ революционно училище. Раздавайки книги и вестници, младежитѣ едновременно били учени да пѣятъ бунтовнически пѣсни, а при месечина ги обучавали на „тадимъ“ — военно учение. Чувствувала се, обаче, липсата на системна организация. За тая целъ младитѣ Георги Дражевъ, Никола п. Ивановъ и Захарий Величковъ, всички отъ Ямболъ, на нѣколко пѣти ходили въ Сливенъ при Атанасъ Узуновъ за съвети. Последниятъ билъ признатиятъ апостолъ на сливенския революционенъ окръгъ. За такъвъ го посочилъ В. Левски. Последниятъ идвалъ нѣколко пѣти въ Сливенъ, който градъ той много обичалъ. Първитѣ си революционни посвещения той получилъ отъ сливенци: Левски билъ знаменосецъ въ чегата на П. Хитовъ. Когато въ 1869 год. той билъ въ Цариградъ, сговорили се съ сливенеца Бойко Нешевъ да обиколятъ България. Подвигътъ на х. Димитъръ го вдъхновявалъ. Куриерътъ му е билъ Кюсето Кираджията отъ Сливенъ и др.

За първи пѣтъ Левски идвалъ въ Сливенъ по Коледа на 1871 год., а за втори пѣтъ — на следната 1872 год., м. ноемврий. Тоя пѣтъ се позабавилъ повече дни, понеже въ Сливенъ, като революционенъ центъръ, имало да се дадатъ повече разпоредби. Съ себе си той носѣлъ и много възвания, издадени отъ Букурещкия централенъ революционенъ комитетъ, прѣскайки ги между народа. Понеже работата на Аг. Узуновъ била много претрупана, то Левски посочилъ М. Грековъ за ръководителъ въ самия градъ, а Узуновъ да води дѣлата на окръгъ. Комитетътъ избралъ за свой куриеръ Христо Ивановъ. Той, обикаляйки сливенското революционно окръжие, дошелъ и въ Ямболъ, намѣрилъ Г. Дражевъ и му съобщилъ, че Левски е въ Сливенъ. Нищо не могло вече да спре Дражева. Съ двамата си вѣрни другари, Никола п. Ивановъ и Захарий Величковъ, той веднага заминалъ за

Сливенъ и наиѣрилъ Узунова. Последниятъ заветъ Г. Дражевъ въ дома на С. Райновъ, гдето отседналъ В. Левски. Левски познавалъ вече по име ямболския революционеръ, а сега още повече го харесалъ за будното му народно съзнание и зрѣлото третиране на редъ злободневни въпроси. Говорили дълго и обещалъ, че скоро ще посети Ямболъ. Сжщо му предалъ нѣколко броя отъ възвѣщанieto. Надвечеръ дошли и други революционери. Предъ събралитѣ се, Левски говорилъ за народното дѣло и какъ да се работи за него. Късно презъ нощта всички си разотиили. На следния день тримата ямболци се завърнали въ Ямболъ съ повишенъ духъ и решили да се отдадатъ всецѣло на народното дѣло. Наистина, на следната година, нѣколко месеца следъ срещата, на 23 априлъ 1873 год., Гергьовденъ, ямболци вече имали свой революционенъ комитетъ.

СЪДЪРЖАНИЕ:

	Стр.
Предговоръ	3
1. Кабиле	7
2. Ямболъ презъ вѣковетъ	11
3. Ямболъ въ надвечерието на турското робство	17
4. Султанъ Мохамедъ IV на ловъ около Ямболъ	20
5. Ямболскитъ „султани“	22
6. Разселване на ямболци въ началото на ми- налия вѣкъ	25
7. Ямболски хайдути по народнитъ пѣсни и предания	30
8. Г. С. Раковски, Ил. Драгостиновъ и Ст. Стам- боловъ въ Ямболъ	33
9. Срещата на В. Левски съ Г. Дражевъ . .	36